

puscle matinal» (*Hores d'Amor Serenes*, p. 30.9); «en fer-se de dia --- tot se *deixonda* --- el matí de Sant Pau de gener és tot un exercit adormit que es *deixonda*» (26-VIII-26, *Diaris i R.* II, 259).

I aquesta és la forma que té la més àmplia extensió territorial, comprenent des del Vallespir (Edmond Brazés, *L'ocell i les Cireres*, 27) fins al Camp de Tarragona (Manuel de Montoliu, *BDC* IV, 54). En fi, així ho tenim en cançons romancesques, de llenguatge gens recent, com la de Lluís de Montalbà: ¹ «al primer cop de viola / son marit se *dexondà*», «desperteu-vos, vida mia, que és hora de *deixonda(r)*». I per acabar consignem que *deixondar-se* ja es troba, i assegurat per la rima, en el *Poema de la Passió*, del S. XIV, de la Bibl. Univ. de Barcelona: «e d'ém de l'aygua per la faç / per so que yo be *m dexondàs*» (*AlcM*, s. v. *faç*).

Però en d'altres de no menys antigues trobem *reixondar*: «de tan bonica quon era no la goso despertar: / yo cullo un pom de violas y al pit las hi vaig tirar, / las violetas són frescas, / la minyona 's *reixondà*», id. (317.7, versió D recollida a Besalú o Olot, la versió A ho canvia en *despertar*), «el seu galan la *reixondava*: -la mi' amor, *reixonda*-tí, / que si tu eras donzelleta - no estarias pas aquí, / t'estarias ab ta mare --» (328A, p. 310, recollida a St. Llorenç de la Muga). És un fet que la forma avui més divulgada, sobretot a les Illes, i ara també en el Prínc., és *deixondir*; la documentarem més avall i en parlarem, per això i perquè és l'única que fins ara han tingut en compte els historiadors de la llengua, en llurs elucubracions etimològiques, que no han conduït a resultat sostenible en lingüística romànica. Però *reixondar* i *deixondar*, menys divulgades, no apareixen en terres menys conservadores i són les que es troben des d'antic. La primera en el nostre temps sembla haver restat només com a cosa pròpia dels dos vessants del tram oriental del Pirineu. Ja hem vist que aqueixes cançons foren recollides per MilàF a l'Alt Emp. i la Garrotxa, d'altra banda la tenim en dos vells narradors vallespirencs: «lo recort de sos fills difunts *reixondava* son amor de mare pel nen», J. de Sant Salvador («*Revue Catalane*» IV, 1910, 450), «per *reixondir* la gent, lo rector digué: —Vaja, Bernat, ans d'anar a jaure, vinga una cançoneta ben refilada», Bosch de la Trinxeria (*Montalbà*, 71); no serà, doncs, casual que també hi hagi *deixondar* en el poeta de Ceret, E. Brazés. Però tant de *reixondar* com de *deixondar*, en tenim ja unes poques però precioses dades medievals. «Aquí enlex <'mateix'> que no-s *tardet*, / dich que'l burguès se *dexondet*», en un poema amorós català provençalitzant.²

Tant la forma *reixondar* com *dexondar* figuren entre els rims del *Torcimany* de Lluís d'Aversó (c. 1390). No és possible dubtar que són formes d'un verb, perquè figuren tant en perfect, rimant en -à, com en present, rimant en -onda amb o tancada; en el § 88.15 i 16 tenim *reixonda* i *dexonda*, rimant amb verbs com *abonda*, *confonda*, *monda*, *desfonda*, i el subjuntiu *fonda* (explicitat «per *fondre*»); en el § 8 tenim el per-

fet *dexondà* aclarit en el seu significat per la curiosa circumstància que va, dins la llista, immediatament darrere del seu sinònim *reixidà*, o sigui que fou evocat per aquest en la memòria del Mestre Aversó.³

Aquest acoblament de *deixondar* i *reixondar*, tan repetit des del S. XIV, no pot deixar de cridar-nos l'atenció: en forma tant recurrent i durant tants segles, sentim que no podem despatxar-lo amb la fórmula del «canvi de prefix». I el veure'l ara acompanyat amb *reixidar*, mot ben conegut des del català dels orígens, ens illumina amb súbita lucidesa cap a un tombant decisiu i guiador en aquest problema: la parella *reixondar/dexondar* forma paral·lel amb la de l'homòleg occità de *reixidar*, o sigui oc. *reissidar/deissidar*, 'despertar' tots dos, car junts provenen del ll. RE-EXCITARE, DE-EXCITARE.

EXCITARE era el mot més corrent en llatí per a 'despertar'. I ací ja no hi ha el capritxós «canvi de prefix», car *deissidar*, que és l'equivalent del mot italià per a això mateix, *destare*, a paria amb EXCITARE el prefix DE, simplement modal o aspectual ('despertar de l'estat de sopor'), i amb RE- s'evoca el matís de fer tornar algú a l'estat de consciència. Si en *reixondar* i en l'arcaic *reixidar* teníem la resposta catalana d'un dels dos membres de la parella occitana,⁴ amb *deixondar* tenim la resposta de l'altre, *de(i)ssidar*, i de l'it. *destare*.

Ara bé *reixidar* 'despertar' és un mot ben conegut en l'època inicial de la nostra llengua: «conseyllador / pus no t'aus refrenar / tos conseyls de malesa, / pauc val, ne *reixidar* / no t'ausa ta peresa», Guillem de Cervera (744c); «tres maneres són / de gens c' an obs levar de matí --- / qui s'ègon l'ús e-l còrs de matí *reixidar* / ---», Cerverí (en el seu bellíssim *Sermó*, v. 18); «stant que ell era mort e adurmit en peccats mortals, la vostra passió, Sényer, lo *reixidà* e-l despertà, e li mostrà la vostra bonea», «com la vostra passió sia comensament e ocasió del meu *reixidament* e departiment de peccats», Llull (*L. de Contemplació*, ed. Obrador, cap. 55, §§ 28, 29). I ara, doncs, veiem el ll. SOMNUM, o el cat. *son* i els seus derivats, en la creació del mot que estudiem: són simplement els responsables de l'alteració de la forma inicial *reixidar* en *reixondar*. *Deixondar* és una modalitat paral·lela de **deixidar*, que si en català fins ara no s'ha documentat, és, però, la forma que respon a l'oc. ant. *de(i)ssidar*, a l'it. *destare*, i al ll. DE-EXCITARE; notem que si **deixidar* no ha aparegut, també en oc. ant. era menys corrent que *reissidar*.

En lloc de la fórmula abstracta «SOMNUM i derivats», potser es pot concretar més. El responsable concret de l'alteració pot ser el verb dialectal *dessonillar* 'deixondir', que a la traça seria molt antic, vista la seva gran àrea (*AlcM*): Puigcerdà, Camp de Tarragona, Montblanc, Benissanet, Vinars, València, Cullera: «sembla que t'adorms: *dessonilla't*, home, que aviat passarà la professó»; Víctor Navarro i Reig (València, 1913) escrivia «stant *dessonillat*, i no podent tornar a adormir-me, m'alcí enjorn»; arriba fins a l'ex-